

УДК 378:4

DOI 10.18372/2786-5487.1.15831

Власюк Оксана Анатоліївна

кандидат сільськогосподарських наук, старший науковий співробітник,
Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти»,
м. Київ, Україна

Дараган Тетяна Петрівна

завідувач сектору,
Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти»,
м. Київ, Україна

АВТОНОМІЗАЦІЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ – СКЛADOVA РЕФОРМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

***Анотація.** У статті проаналізовано необхідність реформування вітчизняної системи вищої освіти та впровадження інституційної автономії у закладах вищої освіти. Визначено основні підходи до реалізації автономії у закладах вищої освіти: самостійне затвердження освітніх програм; формування змісту освіти через стандарти вищої освіти на компетентнісній основі; право вільного вибору студентами не менше 25% обсягу освітньої програми; індивідуальні навчальні плани студентів; можливість зарахування результатів навчання, отриманих у неформальній та інформальній освіті; самостійне визнання закладами освіти результатів навчання в окремих випадках; розширення можливостей для академічної мобільності здобувачів вищої освіти та викладачів.*

***Ключові слова:** якість освіти, реформування, автономія, заклади вищої освіти.*

***Annotation.** The article analyzes the need to reform the domestic system of higher education and the introduction of institutional autonomy in higher education institutions. The main approaches to the implementation of autonomy in higher education institutions are identified: independent approval of educational programs; formation of the content of education through standards of higher education on a competency basis; the right of students to freely choose at least 25% of the educational program; individual curricula of students; the possibility of crediting learning outcomes obtained in non-formal and informal education; independent recognition by educational institutions of learning outcomes in some cases; expanding opportunities for academic mobility of higher education seekers and teachers.*

***Key words:** quality of education, reforming, autonomy, institutions of higher education.*

Прискорення євроінтеграційних процесів та впровадження Закону України «Про вищу освіту» зумовили необхідність реформування вищої освіти. В сучасних глобальних умовах соціально-економічного прогресу вітчизняна система вищої освіти потребує модернізації в контексті підвищення якості надання освітніх послуг задля підготовки фахівця нового рівня.

Основними тенденціями реформування вищої освіти України відповідно до європейських стандартів є:

- рівний доступ до вищої освіти, освіта впродовж життя;
- інформатизація освіти та модернізація освітніх технологій;
- приведення нормативно-правових актів в освітній галузі до міжнародних стандартів;
- запровадження в освітньому процесі новітніх технологій освіти та науки;
- модернізація змісту освіти на основі новітніх стандартів вищої освіти;
- всебічний розвиток здобувачів вищої освіти на основі аналітичного мислення, патріотизму;
- висока якість підготовки фахівців [1, с. 3].

Сьогодні в надзвичайно мінливих умовах економіки постає питання підготовки висококваліфікованих кадрів для ринку праці. Для цього заклади вищої освіти повинні

забезпечувати надання якісних освітніх послуг, що сприятиме інтеграції вищої освіти України в Європейський освітній простір. При цьому основним інструментом для підвищення якості освіти, забезпечення конкурентоспроможності закладів вищої освіти (далі – ЗВО) як в Україні, так і за рубежом, є автономія ЗВО.

Для України розширення автономії університетів є вкрай актуальним через те, що вона приєдналася до Болонської конвенції, яка проголошує автономію університетів та академічні свободи, і є ключовим фактором розвитку вищої освіти. Важливо, що це є основним шляхом, яким рухається вища освіта в Європі та переважно у світі.

Тому, реформування системи вищої освіти в Україні побудовано на засадах автономії закладів вищої освіти. В основі змін – ідея автономії в академічній, організаційній, кадровій та фінансовій сферах. Автономія передбачає рівень необхідного самоврядування для ефективних рішень, що стосується наукової діяльності, розроблення освітніх програм, адміністративної діяльності та поєднується з відповідними системами, особливо щодо державних фінансових джерел, академічних свобод і прав людини.

Багато вітчизняних вчених, які займаються дослідженням університетської автономії, стверджують, що власне інституційна автономія має стати передумовою модернізації системи вищої освіти та успішного виконання закладами вищої освіти своєї місії: надання високоякісних освітніх послуг, що забезпечить підготовку кваліфікованого фахівця для стрімкого формування економіки та суспільства [2, с. 78]. Науковці [3, с. 110] зазначають, що суть автономії ЗВО полягає у самостійності вирішення питань своєї діяльності. При цьому має бути розумне співвідношення державних механізмів та теорії і практики освітньої діяльності. Однак, на сьогодні ці механізми досконало не визначені.

Запорукою успішної діяльності закладу вищої освіти є здатність та можливість самостійно приймати рішення. При цьому необхідним є зміна ролі та функцій закладів вищої освіти задля оперативного та швидкого реагування на можливості, пов'язані з ринковими механізмами. Це забезпечить ЗВО бути не тільки мобільними, а й конкурентоспроможними, активніше реагувати на зміни ринку праці, ставати надчутливими до запитів споживачів, розвивати гнучкі стратегії розвитку та надавати високоякісні освітні послуги. Крім цього, збільшення університетської автономії призведе до покращення економічного становища самого закладу вищої освіти.

Відповідно до того, як зменшуватиметься регулюючий вплив держави на функціонування закладів вищої освіти, суттєво збільшуватиметься його відповідальність за самоорганізацію, саморегулювання, прозорість та публічність освітнього процесу (ст. 3 Закону). Так реалізація інституційної автономії включає: самостійне затвердження освітніх програм; формування змісту освіти через стандарти вищої освіти на компетентнісній основі замість широкого переліку нормативних дисциплін і типових програм для окремих з них; право вільного вибору студентами не менше 25% обсягу освітньої програми; індивідуальні навчальні плани студентів; можливість зарахування результатів навчання, отриманих у неформальній та інформальній освіті; самостійне визнання закладами освіти результатів навчання в окремих випадках; розширення можливостей для академічної мобільності здобувачів вищої освіти та викладачів.

Згідно із Законом України «Про вищу освіту», заклади вищої освіти можуть рекомендувати вступникам як акредитовані, так і неакредитовані освітні програми. Якщо здобувач вищої освіти закінчив акредитовану освітню програму, йому надається диплом державного зразка. Випускнику, який навчався за неакредитованою програмою, надається документ про вищу освіту за зразком, визначеним вченою радою ЗВО (ст. 7 Закону України «Про вищу освіту»).

Фактично автономія стосується вибору методів навчання, змісту варіативної частини стандартів вищої освіти, організації внутрішнього життя закладу вищої освіти.

Таким чином, розробка освітніх програм ЗВО є не тільки послабленням керуючої функції держави, але й підвищенням відповідальності самого закладу вищої освіти за якість надання

освітніх послуг. Для більшості закладів вищої освіти це є складним випробуванням, оскільки більшість викладачів не мають належного досвіду формування освітніх програм.

У сучасних ринкових умовах велика увага приділяється оцінюванню якості вищої освіти, так як зростають вимоги до якості професійної компетентності фахівця та діяльності ЗВО.

Відповідно до статі 16 Закону України «Про вищу освіту» система забезпечення якості освітньої діяльності закладами вищої освіти та якості вищої освіти формується не тільки з системи внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості, а й процедур забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Аналізуючи положення Закону, система зовнішнього забезпечення якості ґрунтується на процесах впровадження стандартів вищої освіти, розроблених на основі компетентнісного підходу, процедури ліцензування рівнів вищої освіти, акредитації освітньо-професійної чи освітньо-наукової програми, менеджменту освіти. Систему внутрішнього забезпечення якості визначають показники, що характеризують кадровий склад, наявність навчально-методичних розробок та матеріально-технічної бази, які забезпечують належний рівень організації освітнього процесу. Крім цього, система забезпечення закладами вищої освіти якості освітньої діяльності передбачає процедури з визначення якості здобувачів вищої освіти, проведення навчальних занять, мобільності студентів, впровадження інформаційних систем задля належного регулювання освітнім процесом, а також заходи з оцінювання та прогнозу освітніх програм, забезпечення відкритості переліку пропонованих освітніх програм, вимоги до них, ступені та рівні вищої освіти, кваліфікації, рейтинг успішності здобувачів вищої освіти, системи запобігання академічного плагіату у наукових працях викладачів та здобувачів вищої освіти.

В Україні при атестації здобувачів вищої освіти оцінюються компетентності, які становлять нормативну частину змісту освітньої програми підготовки фахівця та «визначають здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти» [4, с. 2]. Крім цього, компетентність як результат навчання проявляється у здатності та готовності до успішної діяльності в надзвичайно мінливих умовах економіки.

У вітчизняних ЗВО оцінювання якості освіти відбувається у формі підсумкової атестації здобувачів вищої освіти (внутрішня система оцінки якості освіти). Багато ЗВО в Україні створюють та впроваджують систему оцінки та управління якістю освіти через центри якості освіти, відділи контролю якості освіти. Основні вимоги щодо процедури забезпечення якості вищої освіти формує Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (ст. 18 Закону України «Про вищу освіту»). НАЗЯВО також розробляє критерії оцінювання якості освітньої діяльності ЗВО та аналізує її. Крім цього Закон дозволяє оцінювати освітні програми незалежним установам оцінювання та забезпечення якості вищої освіти задля підвищення якості вищої освіти в Україні та наближення її до Європейських стандартів [4].

Основними підходами до реалізації академічної автономії закладів вищої освіти України в контексті інтеграції національної вищої освіти до Європейського простору вищої освіти мають стати залучення роботодавців і здобувачів вищої освіти до розроблення та модернізації освітніх програм, урахування вимог вітчизняних та міжнародних професійних стандартів, особливо з регульованих професій, Національної рамки кваліфікацій при розробленні освітніх програм, а також відкриті та прозорі процедури акредитації освітніх програм відповідно до Стандартів та рекомендацій із забезпечення якості.

Таким чином, академічна автономія охоплює спеціалізацію закладу вищої освіти, кваліфікаційні рівні освіти, кількість студентів та навчальних дисциплін, критерії набору, квоти та гарантії якості. При цьому:

- кожний заклад вищої освіти отримав право впроваджувати власні освітні та наукові програми. Віднині заклади самостійно формують свої програми та визначають, які саме дисципліни туди включити. Більше того, щонайменше чверть від загального обсягу навчальної програми формуватимуть самі студенти, обираючи дисципліни, пропоновані різними

кафедрами університетів. Також саме заклади вищої освіти тепер остаточно присуджуватимуть учені ступені;

- Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти лише акредитує спеціалізовані вчені ради й розглядає апеляції на їх рішення;

- заклади вищої освіти мають право самостійно вирішувати, чи визнавати іноземні дипломи та ступені під час прийому на навчання і роботу. Університети можуть видавати як власні, так і державні дипломи.

Отже, процес реформування системи вищої освіти сприятиме інтеграції її до європейського освітнього простору та розширенню університетської автономії, що забезпечить підвищення якості надання освітніх послуг та конкурентоспроможність закладів вищої освіти. Тому перед українською спільнотою освітян та науковців постало основне і надзвичайно важливе завдання: модернізувати систему вищої освіти так, щоб вона повністю задовольняла потребу національного господарства у висококваліфікованих фахівцях, а у здобувачів вищої освіти була реальна можливість здобувати якісну освіту в Україні.

Список використаних джерел

1. Мордовець А.В. Теоретичне обґрунтування напрямів модернізації системи вищої освіти України / А.В. Мордовець // Ефективна економіка. – №6.–2019. [Електронний ресурс]. Доступно: DOI: 10.32702/2307-2105-2019.6.41

2. Воробйова О.П. Автономія та врядування у вищій освіті / Воробйова О.П., Горецька Т.О., Дем'яненко Н.М., Калашнікова С.А., Коваленко О.М. ; за заг. ред. В.І. Лугового, Ж.В. Таланової. – Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2015.– 192 с.

3. Верденхофа О.Р. Параметри та моделі автономії університетів / О.Р. Верденхофа, І.С. Каленюк та Л.І. Цимбал // Міжнародна економічна політика.– № 1 (28). – 2018.– С.109-129.

4. Закон України № 1556-VII «Про вищу освіту», 2014. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556>.